

Ekonomiskt fria länder får färre och mildare ekonomiska kriser

Christian Bjørnskov

SAMMANFATTNING

- Sedan större delen av världen kastats in i djup ekonomisk kris till följd av politiska åtgärder mot coronaviruset, har kunskapen om vad som utgör effektiv krispolitik kommit att bli central. Denna rapport skisserar sambandet mellan ekonomisk frihet och risken för kris respektive krisers utveckling.
- Tidigare studier ger vid handen att ekonomiskt fria samhällen upplever färre, mindre djupa och kortvarigare kriser än vad mer reglerade samhällen gör. En uppdaterad analys visar att dessa grundläggande resultat fortfarande gäller och att vinsten av ekonomisk frihet, i synnerhet frihet från regleringar, är betydande vid ekonomiska kriser.
- Större ekonomisk frihet är förenad med lägre risk för kris. Utslaget på alla samhällen är risken för kris 15 procent. I samhällen med en ekonomisk frihetsnivå som ligger tio enheter under genomsnittet är krisrisken 18,4 procent, medan den i samhällen med en ekonomisk frihetsnivå som ligger tio enheter över genomsnittet är 12,7 procent.
- Större ekonomisk frihet är också förenad med lägre förluster av inkomst. Vid kris är den genomsnittliga inkomstförlusten 10 procent av BNP. Ett land med låg grad av ekonomisk frihet (tio enheter under medianen) kan förväntas uppleva en 12-procentig nedgång, medan nedgången i ett ekonomiskt fritt land kan förväntas bli 8 procent.

OM FÖRFATTAREN

Christian Bjørnskov är professor i nationalekonomi vid nationalekonomiska institutionen vid Aarhus universitet i Danmark. Han är också knuten till Institutet för Näringslivsforskning (IFN) i Stockholm.

KONTAKT

chbj@econ.au.dk

BAKGRUND

I och med utbrottet av en pandemi våren 2020 har stora delar av världen på nytt hamnat i djup ekonomisk kris. Krisen beror dels på den sociala distansering som ägt rum på frivillig väg och som medfört en minskning av konsumtion och andra ekonomiska aktiviteter, och dels på den ekonomiska nedstängning som genomförts i de flesta länder på politiskt initiativ. Med andra ord har de flesta västerländska regeringar samtidigt som de ökat de offentliga utgifterna väsentligt för att stötta företag, också infört omfattande regleringar som gett upphov till en allvarlig utbudskris.

I takt med att vi lämnar det mest akuta skedet av den medicinska krisen, blir det allt viktigare att diskutera hur vi ska kunna begränsa omfattningen av den ekonomiska krisen och snabbt ta oss ur den. Å ena sidan finns det politiker och ekonomer som argumenterat för att staten bör spela en betydligt större roll i ekonomin än före krisen. Å andra sidan har andra ekonomer och politiker – bland andra Kanadas förre premiärminister Stephen Harper – hävdade att staten, för att inte stå i vägen för nya företag och en dynamisk ekonomi, bör spela en betydligt mindre roll än tidigare. Diskussionen rör med andra ord frågan om huruvida vi bör eftersträva mer eller mindre ekonomisk frihet, det vill säga i vilken utsträckning politik och myndigheter ska värna privat äganderätt och låta människor välja fritt vad de vill göra med sin tid, egendom och andra resurser. Denna diskussion kan inte föras bara med utgångspunkt i teoretiska resonemang, eftersom svaren på den centrala frågan är teoretiskt mångtydiga (Bjørnskov 2016).

Den begränsade empiriska litteratur som existerar på området visar å sin sida på ett negativt samband mellan såväl ekonomisk frihet och risk för kris som ekonomisk frihet och krisernas djup. Ekonomisk frihet vilar på antagandet att "individer känner sina egna behov och önskemål bäst och att ett självstyrt liv, som styrs av egna övertygelser och prioriteringar och inte av en regering eller en teknokratisk elit är grunden för en meningsfull tillvaro" (Heritage Foundation 2020, 12). Ekonomisk frihet brukar definieras som ett tillstånd där individer de facto har rätten att själva fritt bestämma hur de använder sina resurser och sin egendom, där de kan "välja att själva delta i frivilliga transaktioner så länge det inte skadar andra eller andras egendom [...] ekonomiskt fria individer får fatta sina egna beslut snarare än att påtvingas alternativ med politisk makt eller med våld, stöld eller bedrägerier från andra" (Gwartney m.fl. 2019, 1).

Baier m.fl. (2012) fann i sin studie som fokuserade på bankkriser att en högre grad av ekonomisk frihet gör allmänna bankkriser mindre sannolika, medan en tidigare studie av Shehzad och de Haan (2009) visat att ökad ekonomisk frihet på finansiella marknader är förknippad med minskad risk för en

systemövergripande kris. Särskilt relevant i sammanhanget är Bjørnskovs (2016) jämförelse av 212 kriser mellan 1993 och 2008 som fann att samhällen med mindre ekonomisk frihet generellt upplever djupare ekonomiska kriser och en långsammare återhämtning. De huvudsakliga slutsatserna i dessa studier har fått stöd i ett antal senare studier (jfr Fritzsche 2019, kap 4; von Laer och Martin 2016).

Denna rapport diskuterar hur ekonomisk frihet kan påverka risken för och utvecklingen av ekonomiska kriser. Den redovisar ny och uppdaterad information från 389 krishändelser sedan 1993 och visar ett negativt samband mellan både ekonomisk frihet och risken för kris och ekonomisk frihet och krisers djup. Effekterna av ekonomisk frihet är både ekonomiskt signifikanta och politiskt betydelsefulla.

VARFÖR EKONOMISK FRIHET SPELAR ROLL

Medan ett välkänt fält av ekonomer i spåren av John Maynard Keynes har pläderat för politiska åtgärder och kontroll av ekonomin som ett sätt att undvika kriser och leda samhällen genom kriser, har en annan grupp ekonomer i stället argumenterat för ekonomisk frihet. Den keynesianska argumentationen tar sin utgångspunkt i det faktum att det förekommer marknadsmisslyckanden och att åtminstone vissa kriser beror på dem. Detta väcker emellertid frågan om huruvida regeringar, såsom de fungerar i verkligheten, har viljan och förmågan att utforma och genomföra korrigerande åtgärder, eller om sådana försök bara ger upphov till fler politikmisslyckanden (Holcombe 2012). Buchanan och Tullock (1962) framhävde i sin inflytelserika studie att även om det är teoretiskt möjligt att utforma marknadsregleringar och stabiliseringspolitik som förhindrar kriser, skyddar verksamhet eller påskyndar ekonomisk återhämtning, så måste man ställa sig två grundläggande frågor: 1) har politiker incitament att genomföra sådan politik och 2) har de tillräcklig kunskap för att kunna göra det effektivt? Dessa frågeställningar har blivit centrala i public choice-skolan och också utvecklats inom s.k. robust politisk ekonomi (jfr Pennington 2012).

Huvudproblemet är kombinationen av rent seeking och brist på information, vilket leder till politikmisslyckanden. Problemet blir särskilt allvarligt i upptakten till ekonomiska kriser, då marknadsinformationen av naturliga skäl är mindre precis än vanligt. Problemet förvärras av det inflytande som utövas av olika särintressen, som ger vinklad information till regeringar och lagstiftare i syfte att påverka lagstiftningen till sin egen fördel. Det ger upphov till regleringar som minskar mängden investeringar och snedvrider resursfördelningen. Omfattande statliga regleringar kan därmed leda till djupare kriser och en långsammare återhämtning, eftersom de hämmar omfördelningen av resurser – finansiellt kapital, fysiska investeringar och sysselsättning – till nya, lönsamma företag och verksamheter.

På liknande sätt kan intressegruppers inflytande också fördjupa kriser, som Tullock (1975) visat. Även om en reglering bidrar till att producera dåliga eller direkt kontraproduktiva resultat, blir det ofta svårt att reformera den på grund av den så kallade övergångsvinst-fällan (transitional gains trap): reformer leder i sig till svårigheter för vissa företag som då bildar intressegrupper som aktivt motsätter sig reformerna. Över tid riskerar reglerade ekonomier därför att ansamla ett stort antal knappt lönsamma, sårbara företag som kommer att försvinna under en kris och därigenom fördjupar krisen avsevärt. Mindre ekonomiskt fria samhällen tenderar också att tränga ut existerande och potentiella entreprenörsföretag (Bjørnskov och Foss 2016). Entreprenörer kan sägas vara särskilt viktiga under återhämtningsskedet efter en kris, då företag och jobb har försvunnit och både nya och existerande företag har incitament att suga upp outnyttjade resurser. Där bristen på ekonomisk frihet ger brist på entreprenörskap, kan kriser därför bli djupare och mer varaktiga. Fackföreningar kan i princip också bidra till samma problem genom att skydda existerande arbeten på kort sikt. De kan också förlänga ekonomiska kriser och göra en hög arbetslöshet permanent om de inte tar hänsyn till de långtidsarbetslösa medlemmarnas intressen vid löneförhandlingar.

Sammantaget finns flera skäl att tro att de keynesianska standardrecepten på hur man undviker ekonomiska kriser och hur regeringar kontrollerar och reglerar en ekonomi under kris har blivit grundligt missförstådda. Om vi ska undvika vad Buchanan och Tullock (1962) kallade en tudelad syn på mänskligt handlande – att individer plötsligt blir fullständigt informerade, totalt rationella och fulla av hänsyn till andra när de går från den privata sektorn till den offentliga – bör vi förvänta oss att den risk för irrationellt beteende och systematiska misstag som vi ser på marknader före och under en kris är mycket mindre än de risker som politikmisslyckanden är förknippade med. Regeringar begränsas inte av konkurrerande marknadskrafter och regleringar och politiska åtgärder påverkar dessutom hela samhället. Man bör med andra ord förvänta sig att samhällen som kännetecknas av lägre nivåer av ekonomisk frihet får uppleva fler och djupare kriser, vilket också bekräftas i tidigare forskning av Bjørnskov (2016).

EMPIRISKT TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

En tidigare studie (Bjørnskov 2016) använder krisdata för perioden 1993–2008. I denna artikel utvidgar jag analysen genom att lägga till data som sträcker sig fram till 2017.¹ Genom att använda den senaste utgåvan av Penn World

Tables (mark 9.1, Feenstra m.fl. 2019) får jag möjlighet att ta hänsyn till alla krishändelser i samband med den globala finanskrisen 2008–2010. En ekonomisk kris definieras här som en händelse där den årliga tillväxten faller under –0,2 procent, vilket alltså innebär att begreppet inte omfattar mindre utslag av finansiell oro eller mycket korta ekonomiska nedgångar. I artikeln följer jag den tidigare studiens upplägg genom att fokusera på fyra egenskaper hos varje enskild kris: 1) risken för att krisen ska inträffa, 2) krisens varaktighet, mätt som den period (antalet år) då real BNP per capita minskar, 3) krisens djup, mätt som kvoten mellan topp och botten för BNP per capita och 4) återhämtningstid, mätt som antalet år från krisstart till dess man åter når BNP-nivån före krisen. Dessa fyra krisegenskaper jämförs med det index över ekonomisk frihet som utarbetats av Heritage Foundation (2020). I en vidare analys gör jag sedan en jämförelse med det särskilda index över frihet från regleringar som utgör en del av Heritage Foundations övergripande index. Båda indexen går från 0–100 och är tillgängliga som årsdata med början 1993. Medan ytterligheterna i indexet på senare tid utgjorts av Venezuela (minst fritt) och Hong Kong (mest fritt), med indexvärde på 25 respektive 90, utgör Sydafrika medianland med indexvärdet 62. Andra noterbara exempel är Argentina på 52 och de nordiska grannarna Danmark och Sverige på 76.

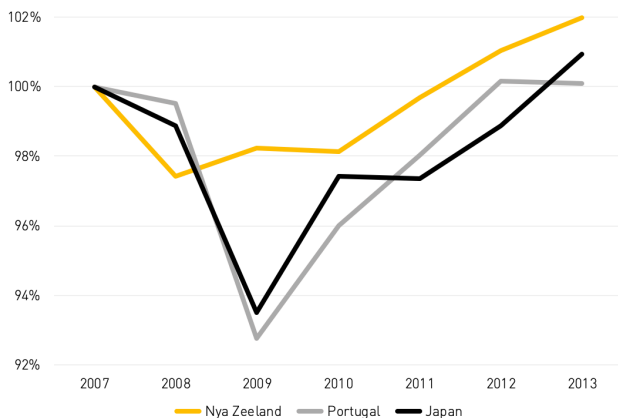
Kompletterad med ytterligare information om real (köpkraftsjusterad) BNP per capita, befolkningsstorlek, handelsvolym, regimförändring,² och antal kriser under de föregående 20 åren, utgör denna information en omfattande databank. Datasetet består av 2 653 årsobservationer för länder och 389 särskilda krishändelser, av vilka 343 var avslutade 2017. Utifrån dessa data skattar jag krisrisken med en standard logit-estimator och de tre övriga krisegenskaperna med en OLS-estimator för paneldata. Samtliga analysresultat tar också hänsyn till gemensamma internationella förändringar genom att justera för årliga fasta effekter.

EKONOMISK FRIHET PÅVERKAR KRISERS UTVECKLING

När vi utforskar vår data framträder vissa intressanta förhållanden. Japan, Nya Zeeland och Portugal påverkades alla av finanskrisen 2008–2010 och upplevde alla en inledande nedgång i inkomst i förhållande till under 2007–2008. A priori hade man kunnat tro att Nya Zeeland – en exportberoende liten ekonomi i en utkant av världen – skulle drabbas hårdare än större länder som Japan eller EU-medlemmen Portugal. Som framgår av figur 1 blev emellertid

¹ Ett tekniskt appendix finns i Bjørnskov (2020), den engelska versionen av denna rapport. Metoden beskrivs också mer utförligt i Bjørnskov (2016).

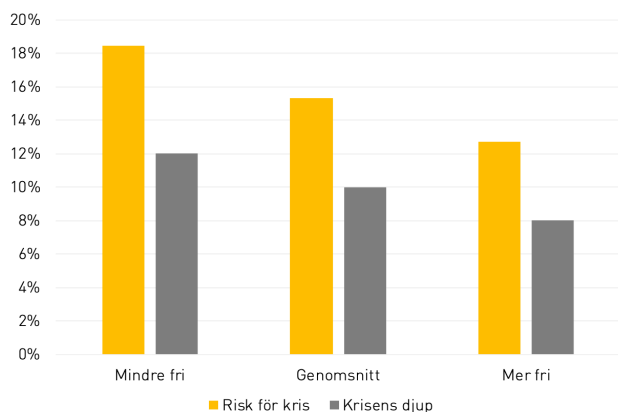
² Regimförändring inbegriper demokratisering, övergång till autokrati och förändringar mellan olika typer av autokrati. En betydande andel av sådana förändringar inträffade som ett resultat av kupper.

Figur 1. BNP-utveckling för tre länder i finanskrisen.

utfallet för de två senare likartat trots påtagliga skillnader i ekonomisk struktur, medan det ekonomiskt mycket fria Nya Zeeland klarade sig igenom den finansiella krisen med en inkomstförlust från topp till botten på endast 2,6 procent. I kontrast till det upplevde både Japan och Portugal BNP-nedgångar på omkring 7 procent.

En undersökning av all data ger stöd åt de grundläggande slutsatser vi kan dra av exemplen: i samhällen som ligger under mediannivån i fråga om ekonomisk frihet varar den negativa tillväxten i genomsnitt ett år längre under perioden 1993–2017, än i samhällen som ligger över medianen i ekonomisk frihet. På motsvarande sätt visar sig den förra gruppen ha upplevt en genomsnittlig nedgång i reala inkomster på 8,3 procent under kriser, medan inkomstförlusterna i friare länder i genomsnitt uppgått till 5,4 procent. Det tycks dock även som om perioden för återhämtning är längre i friare länder (6,8 år i förhållande till de mindre ekonomiskt fria ländernas 4,9 år). Denna skillnad visar sig dock vara en konsekvens av att finanskrisen 2008–2010 i första hand slog mot rika länder som också råkade vara mer fria. För att kunna hantera sådana svårigheter

Figur 2. Skattad risk för kris respektive krisens omfattning för länder med olika nivå av ekonomisk frihet.

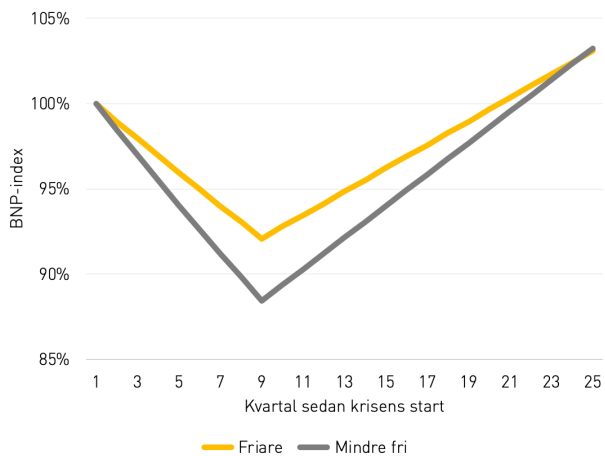
behöver vi använda oss av samma analytiska ramverk här som i min tidigare studie (Bjørnskov 2016).

När vi gör det får vi en uppsättning resultat som summeras i figur 2.³ De illustrerar de skattade konsekvenserna av skillnader i ekonomisk frihet, allt annat lika. Utslagen på alla samhällen är risken för kris – det vill säga sannolikheten för att en kris inleds under något år – 15 procent. Resultaten antyder dock att risken i samhällen med en ekonomisk frihet som ligger tio enheter under genomsnittet uppgår till 18,4 procent, medan den i samhällen med en ekonomisk frihet som ligger tio enheter över genomsnittet är 12,7 procent. När ett land drabbas av kris stöder de nya skattningarna de tidigare slutsatserna: medan den genomsnittliga skattade inkomstförlusten i urvalet är 10 procent av BNP, upplever ett land som karakteriseras av låg nivå av ekonomisk frihet (tio enheter under medianen) 12 procents nedgång, medan ett friare land upplever 8 procents nedgång. Skattningarna anger dock inga skillnader i återhämtningstid mellan länder med mer respektive mindre ekonomisk frihet.⁴

Om man rör sig från en nivå som ligger tio enheter under den genomsnittliga nivån vad avser ekonomisk frihet till en nivå som ligger tio enheter över den genomsnittliga, så blir skillnaden i risk för kris och i hur en kris utvecklas avsevärd. I figur 3 illustreras den prognosticerade krisutvecklingen för grupper av länder på dessa respektive nivåer, motsvarande de verkliga exemplen på utveckling i figur 1. Mediannivån av ekonomisk frihet i världen återspeglar i stort sett politiken i länder som Kroatien och Sydafrika, medan länder som Argentina, Iran och Ukraina ligger tio enheter under mediannivån. Tio enheter friare politik hittar vi i till exempel Österrike och Japan, medan stater som Australien, Schweiz och Storbritannien ligger ytterligare tio enheter ovanför dem i ekonomisk frihet.

³ De fullständiga resultaten finns tillgängliga i en medföljande empirisk not, se appendix i Bjørnskov (2020).

⁴ En mer omsorgsfull analys antyder att frånvaron av skillnader återhämtningstid beror på finanskrisen 2008–2010. Den ursprungliga studien fokuserade på kriser före 2008 och fann att ekonomisk frihet bidrar till en snabbare återhämtning. Detta gäller också för den uppdaterade uppsättningen data om vi utesluter den stora finanskrisen. Skillnaden beror på de avsevärt längre återhämtningstiderna efter 2008, som också var mer lika mellan länder än vad som tidigare varit fallet.

Figur 3. Skattad krisutveckling för länder med olika nivå av ekonomisk frihet.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

För att värdera den ekonomiska och politiska betydelsen av ekonomisk frihet kan det vara till hjälp att titta på konkreta exempel med data från specifika länder. Österrike och Argentina är representativa exempel på samhällen med politik och institutioner som ligger omkring tio enheter från ett genomsnittligt land i världen med avseende på ekonomisk frihet. Österrikes ekonomiska frihet liknar den i Norge och är bara något lägre än i Danmark och Sverige, medan Argentina är ganska representativt för länder i Latinamerika och stora delar av Asien.

Att gå från ekonomisk frihet i nivå med Österrike till ekonomisk frihet i nivå med Argentina skulle enligt våra skattningar öka risken för kris med nästan 50 procent. När en kris väl inträffar skulle dessutom den uppskattade inkomstförlusten öka med precis 50 procent. För en typisk västerländsk demokrati som Österrike, med en BNP per capita kring 50 000 amerikanska dollar (480 000 kronor), skulle det innebära en ytterligare krisförlust per invånare på omkring 2 000 dollar (19 000 kronor). Satt i ett annat sammanhang skulle den ytterligare krisförlusten i ett mindre ekonomiskt fritt samhälle som Argentina bli lika stor som hela förlusten av inkomster i Singapore under krisen.

Sådana inkomstförluster är också typiskt förknippade med betydande öknningar av arbetslösheten och olika finanspolitiska problem. Resultaten rymmer därför tydliga policyrekommendationer till varje regering som vill undvika ekonomiska kriser och arbetslöshet samt värna sunda offentliga finanser. Som Hall och Lawson (2014) uppmärksammat i en genomgång av över 400 studier om ekonomisk frihet, har ekonomiskt fria länder inte bara högre ekonomisk tillväxt utan åtnjuter också andra sociala förmåner. Den tydliga policyimplikationen är därför att regeringar bör undvika att begränsa sina medborgares ekonomiska frihet. Det är osannolikt att de har tillräcklig eller tillräckligt precis kunskap för att kunna styra ekonomin bättre än vad en fri marknad förmår, även om de ofta tycks tro att så är fallet (Knight 1921; Berggren 2012).

Dessa resultat drivs främst av regleringar som både nationella regeringar och övernationella organisationer engagerat sig djupt i sedan den finansiella krisens utbrott. Implikationerna av denna studie, liksom av flera tidigare, är att regeringar bör vara försiktiga med att reglera fria marknader och förhålla sig ödmjukt till vad de och olika myndigheter kan veta. Omfattande regleringar verkar leda till fler kriser och när kriserna väl inträffar blir de ytterst kostsamma, trots att en stor del av kostnaderna hade kunnat undvikas.

REFERENSER

- Baier, Scott Leonard; Clance, Matthew & Dwyer, Gerald P (2012). "Banking Crises and Economic Freedom", i James D Gwartney, Robert Lawson & Joshua Hall (red), *Economic Freedom of the World: 2012 Annual Report*. The Fraser Institute.
- Berggren, Niclas (2012). "Time for Behavioral Political Economy? An Analysis of Articles in Behavioral Economics", *Review of Austrian Economics*, 25:3.
- Bjørnskov, Christian (2016). "Economic Freedom and Economic Crises", *European Journal of Political Economy*, 45.
- Bjørnskov, Christian & Nicolai J Foss (2016). "Institutions, Entrepreneurship, and Economic Growth: What Do We Know? And What Do We Still Need to Know?", *Academy of Management Perspectives*, 30:3.
- Bjørnskov, Christian & Martin Rode (2020). "Regime Types and Regime Change: A New Dataset on Democracy, Coups, and Political Institutions", *Review of International Organizations*, 15:2.
- Bjørnskov, Christian (2020). *Economically Free Countries have Fewer and Easier Economic Crises*. Timbro.
- Brambor, Thomas; Clark, William R Clark & Golder, Matt (2006). "Understanding Interaction Models: Improving Empirical Analyses", *Political Analysis*, 14:1.
- Bordo, Michael D & Haubrich, Joseph G (2010). "Credit Crises, Money and Contractions: An Historical View", *Journal of Monetary Economics*, 57:1.
- Buchanan, James M & Tullock, Gordon (1962). *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*. University of Michigan Press.
- De Haan, Jakob; Sturm, Jan-Egbert & Zandberg, Eelco (2009). "The Impact of Financial and Economic Crisis on Economic Freedom", i James D Gwartney & Robert Lawson (red), *Economic Freedom of the World: 2009 Annual Report*. The Fraser Institute.
- Feenstra, Robert C; Inklaar, Robert & Timmer, Marcel P (2015). "The Next Generation of the Penn World Table", *American Economic Review*, 105:10.
- Fritzsche, Robert (2019). *Adaptive Efficiency During the Great Recession: An Analysis of the Institutional and Organizational Determinants of Crisis Resilience*. Springer.
- Gwartney, James; Lawson, Robert; Hall, Joshua & Murphy, Ryan (2019). *Economic Freedom of the World. 2019 Annual Report*. Economic Freedom Network.
- Hall, Joshua & Lawson, Robert (2014). "Economic Freedom of the World: An Accounting of the Literature", *Contemporary Economic Policy*, 32:1.
- Heritage Foundation (2020). *2020 Index of Economic Freedom: Promoting Economic Opportunity and Prosperity*. The Heritage Foundation & Wall Street Journal.
- Holcombe, Randall G (2012). "Make Economics Policy Relevant: Depose the Omniscient Benevolent Dictator", *Independent Review*, 17:2.
- Knight, Frank (1921). *Risk, Uncertainty, and Profit*. Houghton Mifflin.
- von Laer, Wolf & Martin, Adam (2016). "Regime Uncertainty and the Great Recession: A Market-Process Approach", *Independent Review*, 20:4.
- Pennington, Mark (2012). *Robust Political Economy: Classical Liberalism and the Future of Public Policy*. Edward Elgar.
- Tullock, Gordon (1975). "The Transitional Gains Trap", *Bell Journal of Economics*, 6:2.

TIMBRO

Kungsgatan 60, Box 3037
103 61 Stockholm, Sweden

Telefon: +46 8 587 898 00
E-post: info@timbro.se
